

4. СШ – Опыт южнорусского словаря. Трудь К. Шейковского. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А – З. Выпускъ первый; А – Б. – К., 1861.

Список використаних джерел:

1. Горещкий П.Й. Історія української лексикографії / П.Й. Горещкий. – К. : Вид-во АН УРСР, 1963. – 244 с.
2. Москаленко А.А. Нарис історії української лексикографії / А.А. Москаленко. – К. : Рад. школа, 1961. – 163 с
3. Німчук В.В. Перший великий словник української мови Павла Білецького-Носенка / В.В. Німчук // Білецький-Носенко П.П. Словник української мови. – К. : Наукова думка, 1966. – С. 5-37.
4. Огієнко І.І. Український стилістичний словник / І.І. Огієнко. – Львів, 1924.

In the article the biggest Russian-Ukrainian translating dictionary of the end of XIX thecentury, compile by M. Umanets and A. Spilka, is analyzed from the point of view of using vocabulary of Westrn-Podillian dialectinit. It is researched that the part of this vocabulary is codified by modern Ukrainian language and became a common one and the other part belongs to historical fund, but the majority is fixed as a dialect or is not fixed in modern explanatory dictionaries.

Key words: lexicography, translating dictionary, dialect features, Podillian dialect.

Отримано: 09.10.2015 р.

УДК 811.161.2'28(477.8)

Н. Д. Коваленко

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ДІЄСЛОВО ЗБИРАТИ В ПІВДЕННО-ЗАХІДНИХ ГОВОРАХ

У мовознавчих працях І. Огієнко наголошував на особливій цінності вивчення українських діалектизмів, локалізмів та етнографізмів у дослідженні історії становлення та розвитку української літературної мови. Актуальним для сучасної української діалектології залишається систематизація та опис лексико-фразеологічного складу говіркового мовлення, особливо на матеріалі текстів мовлення.

У статті на прикладі дієслова *збирати* проаналізовано особливості розвитку/втрати семантики слова у діалектному мовленні, зафіксованому на території південно-західного наріччя української мови, виявлено ареальні кореляції, коли територія побутування фрази ми та її компонента збігається повністю або частково.

Ключові слова: дієслово *збирати*, південно-західні говори, діалектний текст, семантика, фразеологізм.

Актуальними для сучасної діалектології залишається дослідження лексико-фразеологічного складу говірок, розв'язання проблем осмислення видів взаємозв'язку територіального та загальнонародного. Теоретичні напрацювання та лексикографічний опис українських говірок уможливають порівняльний аналіз різних українських та слов'янських діалектних зон як крок до вирішення питань про своєрідність, етимологію, генезу мовних явищ.

Взірцем наукового опрацювання живого народного мовлення, розуміння цінності українських регіоналізмів і розмовної лексики у дослідженні історії становлення та розвитку української літературної мови є матеріали та статті з проблем діалектології, подані на сторінках періодичного видання «Рідна мова» (1933-1939 pp.), редактором якого був І. Огієнко.

Серед визначених найголовніших завдань науково-популярного місячника – роз'яснювальна й навчальна робота, публікація матеріалів до словників. Винятково важливого значення укладачі надавали дослідженням українського діалектного мовлення; «... ми ще гаразд не дослідили й не знаємо, які мовні скарби ховаються в тих ріжних діалектах, які там мовні перлини, що їх тільки брати б повинні пригорщами до нашої літературної мови... треба подбати про те, щоб ті діалекти спрямувати в одне велике мовне річище, з якого треба виловити ті перлини...» [15, с.6]. Автори журналу закликають збирати й публікувати вислови з говіркового мовлення, оприлюднювати відомості й навіть цілі оповідання, які фіксують певну говірку з обов'язковою паспортизацією матеріалу, створювати «Гуртків Плекання рідної мови» (серед основних завдань таких гуртків – «дослід місцевої української говірки»).

Мета періодичної рубрики І. Огієнка «Життя слів» – не тільки подати історії походження окремих слів, розвиток їх значень та особливості вживання, а й насамперед зацікавити й спонукати читачів до самостійних пошуків і пізнання постання та розвитку слів, тим самим вчитися розуміти їх семантику, правильно вживати. Підкреслюючи важливість для таких студій знань побутування слів у діалектному мовленні, вчений наголошує: «Розвій значіння слів у мові літературній усе йде швидше, ніж у мові народній, живій; тому не рідко знаходимо в говорах слова ще зо старим значінням, якого ми, не знаючи цього початкового значіння, часто зовсім не розуміємо» [8, с.62]. У розвідках про особливості вживання слів, деяких форм роз'яснення історії питання та обґрунтування літературної норми (бажаної для вживання) обов'язково ґрунтується на даних українського діалектного мовлення із ілюстраціями зразків того часу. Тлумачення архаїзмів, наприклад, здійснюється переважно через ілюстративний матеріал з різних говірок, які мають здатність довше зберігати стародавні слова й вирази. Безсумнівно, що цінність таких матеріалів для діяхронної діалектології з часом лише зростатиме.

Метою нашої статті є дослідження особливостей вживання дієслова *збирати* (зібрати) у сучасних говірках південно-західного наріччя української мови.

Словник української мови подає до дієслова *збирати* 12 значень, серед яких одне має ремарку *розмовне* (Готувати чемодан, рюкзак і т. ін. для дороги, вкладаючи які-небудь предмети, речі // кого. Робити необхідні приготування, виряджаючи кого-небудь кудись // Готуючи, подавати їжу) і 2 *рідковживаних* значення: Знімати з полів, городів, садів те, що вродило; знімати урожай. Брати що-небудь, охоплюючи цілком; ремарку *діалектне, переносне* має значення Охоплювати (про почуття) [12, III, с.435].

У більшості словників говорів української мови не знаходимо статей з фіксацією дієслова *збирати*, що пояснюється насамперед принципами укладання лексикографічних праць такого типу. Укладачі, як правило, у передмові зауважують про мету зареєструвати слова, що відсутні в літературній мові як нормативні (наприклад, словники волинських [5], гуцульських говірок [7]). Деякі словники доповнені відомими в літературній мові словами, але вживаними в говірках з іншою семантикою. Наприклад, укладачі «Словника буковинських говірок» [11] в одній словниковій статті подають форми Збирати (-си, -са), док. Зібрати (-си, са) і фіксують такі значення: 1. одягати (ся), взувати (ся). 2. Готувати (ся), наміряти (ся). Загальноживане значення 3. Нагромаджувати (ся), скупчувати (ся) [11, с.152]. Фонетичні риси буковинських говірок «застигли» і в сталих виразах: *збирати сметанку* (*смитану*), перен. Мати якусь додаткову вигоду, зиск; *збиратися* (-са) *на веримє* (погоду). Випогоджуватися; *збиратися* (-са) *на доци*. Хмаритися [11, с.152-153].

І. Огієнко в «Українському стилістичному словнику» (1923) подає лексеми *збирати*, *зберу* та її західноукраїнський варіант *збирати*, *зберу* [10, с.148]. Автор коментує: «західноукраїнське – це Галичина, Буковина, Угорська Русь, частина Поділля та Басарабії, Підляшша і Західна Волинь». Джерелами такої інформації слугували: давня українська мова, сучасна жива народна мова, українська літературна мова за творами письменників Великої України (східної частини України, що була під Росією) й Галичини. Наприклад, у рукописах творів М. Коцюбинського «Тіні забутих предків», «У грішний світ» виявляємо ненормативне вживання ненаголошених голосних: *збiрався*, *збiрали*, *збiрав*.

У «Словнику слів, у літературній мові не вживаних» (1934) І. Огієнко подає першою форму *збирати*, а другою *збiрати*, зазначаючи, що основою словника всеукраїнської літературної мови став словник східноукраїнський, але «український нарід ще не виробив собі усталеної всеукраїнської літературної мови, – в нашій мові повно подвійних та потрійних форм» [9, с.4]. У сучасній українській літературній мові зрештою утвердилися форми – західноукраїнська *збирати* та східноукраїнська *зберу*.

За матеріалами текстів «Говорів української мови» [3], сучасних збірок зразків зв'язного мовлення, фіксуємо вживання дієслова *збирати* (*збiрати*) з такими значеннями:

1. Складати що-небудь до купи, в одне місце: подільські – але праўда ми **з'iбрали** то'то ў че^модан / бо 'мама прiвезла 'яблука / го'р'іхи ше то'там шо / ў тої че^модан то мн'асо / пороскладали то 'сало (с. Кізя-Кудринецька Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.); ми г'рабали / с'терн'і г'рабали // поўн'у / 'перше^м не^м так / 'як 'зара пал'ат соломи // **з'iбрали** т'і'ї купи / со'лому / 'пот'ім пускайт грабарку / з'грабували / то'ди з г'раб'ки 'тожи збiрали / і ў с'тиргу ўс'о / і на зиму худоб'і (с. Залуччя Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.) // Складаючи що-небудь, брати з собою: 'пот'ім мо'лода 'як' іде за не^м'істку / то шеї ве^м'дут' ідут' по господарств'і і **збi'райут** п'тиц'у / курку 'якус' / ше 'гуску / ўсе шчо 'бачут' то ха'пайут (с. Увисла Гусятинського р-ну Тернопільської обл.).

2. Скликати, зганяти, зводити до купи (людей, тварин): подільські – коли Спас'іт'ел' наро'диўс'а / ўже п'ідр'іс / стаў хо'дити по 'л'уд'ох // **з'iбраў** со'б'і луч'іў / то ўже 'бачат шо се Бог (с. Варварівка Дунаєвського р-ну); сус'іц'к'і х'лопц'і **з'iбрали** с'вою кум'пан'ію і ўно'ч'і / коли ўс'і с'пали / витаскали 'воза на 'хату (с. Маків Дунаєвського р-ну); ви'ходили кал'іки / ўс'іг' **з'iбрали** на 'с'уйу пл'ощад' коло ц'винтара (с. Січинці Дунаєвського р-ну); наддністрянські – мо'лодiй **збi'раіе** с'воїй гост'і і іде до мо'лодой // збiраіе там чи сто / чи сто п'іде'с'ет' / ба'гато л'удеї і іде до мо'лодой по мо'лоду (с. Волиця Підгаєцького р-ну Тернопільської обл.); буковинські – таї худобу з'найеш **з'iбрала** і п'іг'нала д'удому (с. Рашків Хотинського р-ну Чернівецької обл.); волинські – і 'робл'ет' в'оне ва'с'іл'е / **зб'ірайут'** ро'дену [3, с.14].

3. Готувати чемодан, рюкзаки т. ін. для дороги, вкладаючи які-небудь предмети, речі // кого. Робити необхідні приготування, виряджаючи кого-небудь кудись: західноподільські – то 'банка са'ма 'ишла та'к'іво рука'ви / а с'уда то 'вит'ала з'робила та'кiй фартуш'ку / то 'яа ўт'ім фартуш'ку / бо ўже в'ін ка'заў / жи хо'д'ім' ўже / бо в'ін хт'іў п'л'онку в'ифотографувати // то 'яа ўіх обо'ўіх **з'iбрала** / а са'ма ўже так хо'дила / жи тої / 'як то таї 'д'іти (с. Швайківці Чортківського р-ну Тернопільської обл.); наддністрянські – нам 'дали шос' чо'тири ф'іп'і і **з'iбрали** 'мама с'их п'іете'ро д'ітеї і по'вели нас // нас так по'вели до 'Пшиков'ц' / і так ми там 'були шос' дв'і не^м'д'іли / ба'гато нас / поч'т'і о'динац'іт' хат / ми там

були (с. Стінка Бучацького р-ну Тернопільської обл.); подільські – ми *приб'їгли до^ддому / чи йїли чи ми ни йїли // йа ни з'найу чи йа йїла чи йа ни йїла // но йа с'ї скоро з'їбрали і гаїда на музику* (с. Клинове Горолицького р-ну Хмельницької обл.); *скликала зо дв'ї ж'їнки / во'ни прийїли / по'мили йїйї / з'їбрали / поло'жили на ката'фалку* (с. Теремківці Чемеровецького р-ну Хмельницька обл.).

Чітке розрізнення значень дієслів *вбирати* – *збирати* спостерігаємо у діалектному тексті «Про весілля» (с. Ігровиця Тернопільського р-ну): *ну і збирайут там моло'ду / вел'он / сукенку б'їлу / там йа'ке с'їзут'а чи б'їли чи чорни йак хто там йа'ке майи / та'ке з'їз'вайут // ну і збирайут / чи'кайут / туди приходит молодий* [3, с.256].

Отже, обрядовий фразеологізм *збирати молоду* в говорах південно-західного наріччя активно побутує на позначення дійства, коли молоду *збирають* – прикрашають віночком (вельоном, веліном, короною, коруною, фатою), стрічкою (лентою, биндою), нагрудним букетом (букетиком, квіткою): *наддністрянські – у тої ден' / що с'вад'ба / у нас йе така ж'їнка / во'на ходи і збирайє молодих // во'на приходи у тої ден' збирати молоду // кла'дут кр'їсло / поду'шку на кр'їсло / с'їдаєє молода і в'иходи йїйї р'їдний брат // хтос' з ро'дини росл'їтайут'косу / а у т'її ко'с'ї по'вина бути к'в'їточка і то'та хто росл'їтайє / забирайє // і ўже йїйї збирут моло'ду / то'ди во'на ўстаєє с кр'їсла і поду'шки* (с. Заставці Монастириського р-ну Тернопільської обл.); *колис' молоду зби'рали не^т так йак те^тпер / да'вали рин'тух н'їд вел'он* (с. Голгоче Підгаєцького р-ну Тернопільської обл.). Підтвердженням такої семантики є вживання антонімічного обрядового фразеологізму *розбирати молоду* у текстах про весільний обряд усіх говорів досліджуваного наріччя: *подільські – а ко'рона і так мо'жна по'думати і так // ко'рона і йак моло'да / і йак пере'зул'їйут ко'рону / фа'та // кажє ўжеє моло'ду розбе'райут / пере'зул'їйут ко'рону* (с. Бережанка Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.); *наддністрянські – а так с'їдаєє молода на ст'їу / молодиї с'їдаєє на поду'шку і моло'да на кол'їна молодому / і молодого мама йїйї розбирайє // йак йїйї розбирайє / з'доїми з нийї ўжеє ви'нец / то'ди заўїезуєє у хус'тину / а молодий хус'тини не^т хочи / ичоб йїйї мама заўїезала* (с. Заставці Монастириського р-ну Тернопільської обл.); *забава була до са'мого ран'є / а рано розби'рали моло'ду // с'їдала моло'да на кр'їсло і на поду'шку // мама розби'рала моло'ду і закр'учуєє у хус'тину / моло'да с'ї не^т хоче'дати закру'тити ўхус'тину* (с. Волиця Підгаєцького р-ну Тернопільської обл.).

4. Значення дієслова *збирати* 'з'єднуючи окремі частини, складати машини, механізми і т. ін.', що фіксує СУМ, не поширено в мовленні діалектноносіїв. Натомість спостерігаємо вживання у подільських говірках досліджуваної лексики зі значеннями 'будувати; створювати': *і то'д'ї наші і по'чали брати на роботу аж н'їд са'му гра'ниц'у / зби'рати л'їт'єний за'вод н'їд пол'с'ку гра'ниц'у / і танки / ўс'о ўс'о там // йак прийїло ў'ремїа / з'їбрали за'вод / йа так два м'їс'ац'ї поро'била / і нас в'їд'везли до'дому ўжеє* (с. Голозубинці Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл.); *опше^тм ц'їле з'оре нам було / по'том ферми з'їбрали // хто на ферму ходиў // а тут були ў нас / де сеї жи'єє / йак в'їн? / за'ра Лукаш'чук / тут була ферма / са'м'ї бич'ки / са'м'ї те^тл'ата* (с. Дерев'яне Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.).

5. Поступово приєднувати, складати що-небудь одне: до одного, частину до частини; нагромаджувати: бойківські – *даєєме то'жеє з'рош'ї / і кол'адни'кам з'рош'ї да'їут / бо ўс'о їде на цєр'кву / то'ты з'рош'ї ўс'ї їдут на цєр'кву // вир'тени то'жеє зби'райут з'рош'ї / то'жеє да'їут до цєр'кви* (Глібчук, 50); *східноподільські – приход'ат н'їд в'їк'ном / кол'а'дуйут і по'тому зби'рут дл'а то'го по'па і там піут* [3, с.382].

6. Брати що-небудь з різних місць, від різних осіб і т. ін.: подільські – і тут *вєс'ден' р'обили на робот'і / а на в'єчє'р приб'іжиши / а са'ма б'іжиши по ха'тах і гори'ка т'реба / і лож'ки т'реба / і та'р'ілки т'реба / ўс'о'го ўс'о'го з'ібра'ти / бо ж на в'іс'іл'а* (с. Кізя-Кудринецька Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.); *ко'лис' з' такої' торбоїу ходили л'уди по 'селам і зби'рали соб'і харч'і* (с. Чаньків Дунаєвського р-ну Хмельницької обл.); *і тут вєс'ден' р'обили на робот'і / а на в'єчє'р приб'іжиши і то роск'лала 'серєд' хати / сохнути / а са'ма б'іжиши по ха'тах і гори'ка т'реба / і лож'ки т'реба / і та'р'ілки т'реба / ўс'о'го ўс'о'го з'ібра'ти / бо ж на в'іс'іл'а* (с. Кізя-Кудринецька Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.); *бойківські – ў нас йє коВє'к'тиў та'к'ий фол'клорний ў се'лі / 'Фєс'ц'а / іа ным доушій час кє'рува'а // і ми тої 'од'а з'би'ра'ви / пов'ідноу'л'ува'ви н'іс'н'і / об'р'ади 'наш'і і 'їїзди'ви по Укр'аїн'і [4, с.53].*

7. Відділяючи, знімати верхній шар з чого-небудь (сметану, піну і т. ін.): волинські – *за'била каба'на / ішла роз'лила ж'ир / і він г'ар'єчій був / во'на ни зоб'рала [1, с.65].*

8. Зриваючи або піднімаючи з землі, набирати чого-небудь у якійсь кількості: подільські – *ну гри'би зби'ра'ють / зби'ра'ють / во 'зара 'нав'іт' не'сла пе'че'риц'і* (с. Вікторівка Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.); волинські – *так ходила і зб'ірала жура'їлини [3, с.25] // рідко також без додатка. Знімати з полів, городів, садів те, що вродило; знімати урожай: подільські – 'їашичк тїі шо 'їаблука зби'ра'ти / і 'їашичк 'може' 'бути ше на шос' 'б'іл'ше' (с. Вікторівка Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.); і так ми з'ібрали ўс'і хл'і'би мо'ло'д'і / і нам хва'лили аж ў райком 'парт'їїі* (с. Зеленче Дунаєвського р-ну Хмельницької обл.); *'с'їянку чи та'ка ци'бул'а кушчо'ва / то са'дили ў 'берє'зн'у м'іс'ац'і / і шоби скоро з'ібра'ти* (с. Лошківці Дунаєвського р-ну Хмельницької обл.); наддністрянські – *ше шос' 'но'с'їйати / приї'дєс'є з'ібра'ти / зноў о'рати* (с. Ставки Заліщицького р-ну Тернопільської обл.).

9. Підбирати що-небудь розкидане, розсипане: подільські – *м'їшок зби'ра'ти туг'ово / а'во зби'ра'ти см'їт'а* (с. Романівка Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.); *ў сп'ідниц'і бу'вайє пеле'на / ўс'о ў 'пеле'ну зби'ра'ють' гри'шки / 'їаблука* (с. Івча Літинського р-ну Вінницької обл.) // також без додатка. Прибирати, приймати що-небудь: надсянські говірки – *'с'іли до' вє'чєр'і / ўс'і пуве'чєр'іли / зно'ва тумулилис'і // з д'їтеї / хто быў / зби'рали лошк'і / видєлка і 'їйа'зали 'с'їно'м до'купи / на та'ку уста'нову / жи 'їар' будє 'пастис'і 'ї 'поли ху'доба / 'жиби ху'доба не' л'їтала / 'жиби ў'куп'і 'паслас'і [4, с.33].*

10. діал., перен. значення Охоплювати (про почуття), що фіксує СУМ, у сучасних текстах зв'язного мовлення досліджуваних говорів не зафіксовано. В унікальному виданні «Лексикон Львівський: поважно і на жарт», що фіксує лексико-фразеологічний фонд мовлення львів'ян, де відбито зразки південно-західного наріччя, впливів споріднених і неспоріднених мов [6], подано лише один фразеологізм *збирати дух у груди*, що передає певні почуття.

11. Стягуючи, робити зморшки, складки і т. ін.: *бойківські – ж'ін'к'иє но'си'ви та'ку сп'ідниц'ю / фарт'ух назив'аєц'а / по 'се'рє'дн'і 'вышита / зарукаў'че і 'обши'юку к'Ва'ви / на 'боц'і 'розсп'ірка / то назив'а'вос'а 'Выства / роз'Вамами / то не' 'кожна ў'м'і'ва 'роз'Вами 'шити / роз'лами / то та'к'ий у'з'ір // зби'ра'ви 'їїї і фа'уду'ва'ви і по'том 'їїз'Воу р'оби'ви та'к'і в'ізе'рунк'иє / на'носи'ви / і то 'дуже фаїно вигл'а'дає [4, с.53].*

Отже, за матеріалами текстів, у говорах південно-західного наріччя фіксуємо варіантні вияви дієслова *збирати* (*зібрати*), наприклад: лемківські –

збе^лрати, закарпатські – ізоб^лрати, збе^лрати, волинські – зби^лрати, зобр^лрати, соби^лрати, збе^лрати, зб^лірати, уби^лрати, подільські, буковинські – зби^лрати.

Прагнення людини оцінити певне явище, образність мислення та висока емоційність відбилися в численних фразеологізмах, що характеризуються різноманітністю внутрішньої форми та структури. Дієслово *збирати* (*зібрати*) у складі фразеологізмів може утримувати літературну форму, наприклад, у західноподільських говірках: *зби^лрати гни^лли^лчки* 1. ‘лінуватися’. 2. ‘хотіти спати’; *зби^лрати їжеч^л і на плеч^л і* ‘тікати’; *з ір^лки зби^лраїє* ‘щасливий’; *зби^лрати кле^лн^лки* ‘почати думати’. У лемківських говірках спостерігаємо збереження фонетичних діалектних рис у фраземах із компонентом *збирати*: *їзлы бы зберав* ‘дуже гарно видно’ [2, с.62], *так шобы і мак зберати* ‘дуже світло’ [2, с. 80]. Форма на -ть властива середньонаддніпрянським говіркам і застигла у сталих виразах: *ити (їти) на Кудикині гори збирать помідори* – вживається в жартівливій відповіді на недоречне запитання «Куди ти (ви) йдеш (їдете)?» [14, с.63], *крючки збирать* ‘лягаються’ [14, с.72], *сумки збирать* ‘готуватися в дорогу’ [14, с.134], *зібратъ нерви в тряпочку* ‘стримати себе’ [14, с.50]. На відміну від ареалогічних досліджень лексики українських говорів, ареальний опис фраземіки перебуває поза увагою діалектологів насамперед через відсутність достатнього фактичного матеріалу з усіх регіонів України, через що аналіз матиме лише попередній характер.

Отже, порівняльне дослідження особливостей уживання лексики та фраземіки на матеріалах текстів, лексикографічних праць дозволяє простежити диференціацію фонетичних варіантів, розвиток семантики та системних відношень. Аналіз фразем та їх компонентів у просторі засвідчує стійкість різних діалектних явищ.

Список використаних джерел:

1. Аркушин Г. Голоси з волинського Полісся / Г. Аркушин. – Луцьк, 2010. – 430 с.
2. Вархол Н.Д. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини / Н.Д. Вархол, А.І. Івченко. – Братіслава : Словацьке педагогічне вид-во. Відділ укр. літ-ри в Пряшеві, 1990. – 160 с.
3. Говори української мови; збірник текстів. – К. : Наукова думка, 1977. – 590 с.
4. Діалектологічна практика : навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету / укл. Н.М. Глібчук, Л.В. Асіїв. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 74 с.
5. Євтушок О.М. Вивчення лексики говірок Рівненщини / О.М. Євтушок. – Рівне, 1997. – 164 с.
6. Лексикон Львівський: поважно і на жарт / Н. Хобзей, О. Сімович, Т. Ястремська, Г. Дидик-Меуш. – Львів, 2009. – 672 с.
7. Лесюк М. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району) / Л. Микола. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. – 328 с.
8. Огієнко І. Життя слів / І. Огієнко // Рідна мова. – 1933. – Ч. 2. – С. 62.
9. Огієнко І. Словник слів, у літературній мові не вживаних / І. Огієнко. – Нью-Йорк, 1973. – 154 с.
10. Огієнко І. Український стилістичний словник / І. Огієнко. – Вінніпег, 1978. – 496 с.
11. Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
12. Словник української мови : в 11 т. – К., 1970-1980. – Т. I-XI.
13. Ступінська Г.Ф. Фразеологічний словник лемківських говірок / Г.Ф. Ступінська, Я.В. Битківська. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2013. – 464 с.
14. Чабаненко В.А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя, 2001. – 201 с.
15. Чайковський А. В справі нашої письменницької мови / А. Чайковський // Рідна мова. – 1933. – Ч. 1. – С. 3-6.

In linguistic works by I. Ohiyenko the emphasis is made on a special value of studying Ukrainian dialecticisms, localisms and ethnographisms while researching the history of formation and development of Ukrainian literary language. Systematization and description of lexical and phraseological composition of dialect language remains very topical for modern Ukrainian dialectology, especially on the material of speech texts.

On the example of verb *zbyraty* we analyze the peculiarities of development/loss of word's semantics in dialect language, fixed on the territory of western-podillian dialect of Ukrainian language, the areal correlations are specified, when the territory of phraseological unit's or its component's functioning coincide completely or partially.

Key words: *zbyraty*, western-podillian dialects, semantics, phraseological unit.

Отримано: 09.11.2015 р.

УДК 811.161.2'367:001(477)(092)

Р. В. Козак

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЕКСПРЕСИВНИЙ СИНТАКСИС У ТЕКСТІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ «УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА» ІВАНА ОГІЄНКА

У статті проаналізовано специфіку з'яви експресивності у тексті наукового дискурсу «Українська культура» Івана Огієнка. Обґрунтовано й доведено домінуючість синтаксичних засобів вираження експресивності, розкрито особливості функціонування загальнономовних синтаксичних засобів експресивності в науковому стилі через ілюстрацію наявності конструкцій експресивного синтаксису в огієнківському науковому дискурсі.

Ключові слова: експресивність, експресивний синтаксис, синтаксичні засоби експресивності, дискурс, науковий дискурс, науковий стиль, наукове мовлення, функція впливу.

Іван Огієнко залишив після себе величезну наукову спадщину, не досліджену сьогодні з погляду авторського мовлення. А воно, беззаперечно, є багатим, цікавим, розмаїтим й експресивним. Вивчення наукового дискурсу автора у цьому напрямку допоможе краще зрозуміти його доступність для фахівців і не тільки. Тому визначену тему дослідження вважаємо *актуальною*. Для дослідження ми обрали монографію Івана Огієнка «Українська культура», привабливу для нас не лише багатством наукового мовлення, а й тими моментами, що влітку 1918 український вчений, митрополит, політичний, громадський і церковний діяч Іван Огієнко виступив засновником і став першим ректором Кам'янець-Подільського державного українського університету, в якому пізніше й почав читати зазначений курс лекцій «Українська культура». Саме за цими лекціями і видана книга. В одній із анотацій зазначено, що «Курс лекцій розкриває історію української культури, її право на власний шлях розвитку. І. Огієнко розширив у часовому вимірі межі функціонування української культури, обстоюючи неперервність національного культурного розвитку та його еквівалентність генезису нації. Концептуально учений виходив із того, що українська культура почала формуватись з глибокої давнини, перебуваючи на перехресті багатьох культурних впливів. Однак вона залишилася самостійною та самобутньою з притаманними їй рисами амальгамності, відкритості та місійності. В книзі створено цілісний образ національної культури, до формування якого великих зусиль доклала Українська Православна Церква» [3].